

PRVNÍ ČESKÝ CIRKUS V BUDOVĚ

Prvním českým cirkusem se stal v polovině 19. století podnik Josefa Beránka a jeho syna Emanuela na Dobytčím trhu.²⁶ Josef Beránek jako invalida(!) vystupoval už roku 1819 se svými provazochodeckými kumšty na území dnešní Prahy. Protože však čeští komedianti směli vystupovat pouze mimo metropoli, muselo to být za hradbami, konkrétně na parcelách barona Wimmera v pozdějším Karlíně.

Do města se Beránek dostal díky sňatku. Ve dvacátých letech 19. století vystupoval pro vdovu Dallmayerovou na Barvířském ostrově (dnes Žofín) a po svatbě podnik získal. V roce 1843 předvedli – už se synem Emanuelelem – na Josefském place tanec s koňmi, siláka Vondříčka, žongléry či cvičeného buldoka.²⁷ Pro svůj Národní cirkus používal Emanuel Beránek také názvu Cirque Olympique. Dal pro něj přestavět dřevěný Salle Romaine na Dobytčím trhu, dnes Karlově náměstí.

Cirkusy v té době hrály v dočasných dřevěných stavbách – tak tomu bylo ostatně už počátkem 19. století v případě cirkusu Kryštofa de Bacha na Josefském a Hyberském place, dnes spojených náměstím Republiky, anebo na Rejdišti na staroměstském nábřeží. Pro tyto budovy se nehodí označení bouda. Šlo o divadelní scény zpravidla s oválným nebo obdélníkovým centrálním prostorem (kvůli drezuře koní), kde bylo dost místa pro komponované cirkusové programy.

A tak se bíle natřená dřevěná jízďárna naproti Černému pivovaru stala nakrátko – mezi 8. prosincem 1849 a 12. dubnem 1850 – prvním „stálým“ českým cirkusem v Praze. Národní cirkus byl dokonce dříve než Stavovské divadlo vybaven plynovým osvětlením. V roce 1851 už Beránkův cirkus vystupoval v jednoduché dřevěné boudě za Novou branou. Podle údaje, který uvádí Alfred Javorin,²⁸ hrál v dřevěné budově na Karlově náměstí znovu v letech 1851–1852 a snad i později.

Jediným artistou, původně loutkářem, který vystupoval v polovině 19. století v Praze, byl Jan Nepomuk Lašťovka, též Honza Lašťovák z Malých Buben (1824–1877). Lašťovka je považován za nejvýznamnější osobnost

²⁶ Pozdější literatura se v tomto tvrzení vždy opírá o text Václava Vlčka *V Budečské škole*. Praha: F. Šimáček, 1902–1903.

²⁷ Jordan, Hanuš. Vývoj českého cirkusu od nejstarších dob do 50. let 20. století a jeho dokumentace ve sbírce NM. *Muzeum: Muzejní a vlastivědná práce*, 2011, roč. 49, č. 2, s. 55.

²⁸ Javorin, Alfred. *Pražské arény: Lidová divadla pražská v minulém století*. Praha: Orbis, 1958, s. 27n.

zakladatelského období českého loutkářství po smrti Matěje Kopeckého. Byl silákem Herkulem, nesl pyramidu osmi urostlých mužů. Kolem roku 1850 měl vlastní dvanáctičlennou skupinu, která vystupovala i v Beránkově cirkusu. Předváděli atletické, provazochodecké i gymnastické kusy.

V březnu 1851 nahradila Beránka v Salle Romaine akrobaticko-mimická a taneční společnost Itala Michaela Averina. Poslední zpráva o cirkusovém využití dřevěné stavby na Dobytčím trhu souvisí se Schneiderovou akrobaticko-taneční, zpěvní a hudební společností, která

Moderní budova Nového českého divadla (1859) sloužila později k vystoupením herců Prozatímního divadla i k cirkusovým produkcím (viz kapitolu *Cirkusová umění v dramaturgii pražských letních divadel*). Národní muzeum, H6E-258817.

později působila v Letním divadle v zahradě Kanálka.²⁹ Údaje o zániku budovy na dnešním Karlově náměstí po výkupu nemovitostí pražskou obcí pro přestavbu placu se rozcházejí: byl to buď rok 1859, nebo 1861.³⁰

²⁹ Letní divadlo v Kanálce, rozsáhlém parku na území dnešních Královských Vinohrad, který na místě vinic a zemědělských usedlostí zbudoval koncem 18. století hrabě Josef Emanuel Malabaila de Canal, otevřel Schneider 4. května 1862. Šlo o improvizovanou scénu v zahradě restaurace, kde jeho společnost předváděla živé obrazy, akrobatické, taneční, hudební a pantomimické produkce. V roce 1863 už tam však Letní divadlo nestálo.

³⁰ Javorin, A., *cit. 28 / op. cit.*, s. 27.

PRVNÍ CESTY ČESKÉHO CIRKUSU DO SVĚTA

Ještě dříve, než otec a syn Beránkové otevřeli cirkus v Praze, putovali se svým podnikem za hranicemi země Koruny české. Dnes máme o jejich cestách jediné nepřímé svědectví: převyprávění vzpomínek Ignáce Pecivála z Horního Jelení (nar. 1819), které pod titulem *Voltížer Pecivál* uveřejnil v roce 1917 Alois Jirásek.³¹ Podle tohoto vyprávění dostihl Ignác Pecivál, vyučený zahradník, cirkus svého švagra, principála Beránka, v roce 1835 ve Štětíně. To už byl majitelem cirkusu Emanuel Beránek,

Cirkusová paráda se zvířaty v roce 1952 v centru Prahy! Propagace úspěšné inscenace *Pan Barnum přijímá* v divadle Pražská estráda (dnes Divadlo ABC). Inscenace se dočkala 470 repríz. Národní muzeum, H6p-13/2004.

otec Josef mu ho předal dva roky předtím v Ústí nad Orlicí. Nyní měl Beránkův podnik dvacet koní a pět „vostáváčích“ vozů, předchůdců dnešních maringotek.³² Takzvaní svobodní jezdci cestovali při turné na koních. Pecivál ve vzpomínkách jmenuje i členy Beránkovy společnosti: štolbou (snad spolureditelem) byl Josef Beránek ml., Emanuelova manželka Terezie, rozená Peciválová, držela pokladnu a její mladší sestra Mařenka Peciválová byla krasojedkyně – miss Laurou Percival. U druhé krasojedkyně Emilie Beránkové, která předváděla vynikající skoky, Peciválovy paměti v Jiráskově

³¹ Jirásek, Alois. *Voltížer Pecivál. Zlatá Praha*, 1917, roč. 34, č. 24, s. 277–278; č. 25, s. 294–295. Zde viz Jirásek, Alois. *Směs: Beletrie i paměti*. Sebrané spisy 44. Praha: J. Otto, 1922, s. 269–296.

³² Označení maringotka se ujalo teprve od čtyřicátých let 20. století pod vlivem Bassových populárních textů. V cirkusovém slangu se maringotka nazývá *vostavák*, *pakovák* či *abtajl*.